

Fertuška na zakrytie hlavy zo Zliechova

Zbierkovým predmetom mesiaca september 2025 je *fertuška na zakrytie hlavy z obce Zliechov*. Tradičný ľudový odev zo Zliechova sa značne podobá vychýrenému čičmianskemu, od ktorého sa líši pokrývkou ženskej hlavy, ktorá sa viaže iným spôsobom ako v Čičmanoch.

Fertuška alebo *fertucha* je dodnes známy hovorový výraz pre ženskú zásteru, používaný na území takmer celého Slovenska. Slovo bolo prevzaté z nemeckého jazyka – *fürtuch*, resp. *vortuoch* alebo *vortuch*. V rôznych podobách je doložené v písomných prameňoch z predošlých storočí. Fertušky, čiže krátke a široké zástery, založené na čepci na hlavách žien vyvolávali u pozorovateľov exotický dojem, či dokonca predstavu arabských žien v púšti. Neobvyklý zjav ešte umocňovalo prírodné prostredie, tak ako si to všimol český zberateľ František Kretz v roku 1908: „...k tomu účelu najprv musí prispôsobiť účes vlasů. Šátky se položí pak na vrkoče vlasů a ovážou pentlí, tak že s obou stran hlavy tvoří se dva hrbole a ostatní cípy šátku splývají na ramena, tak že způsob ten živě připomíná typy z horké Afriky.“ A s obdivom dodáva: „Originelnějšího způsobu vázání šátků, vyjímaje kraj uher.(sko) hradištský na Moravě, jsem neviděl.“

Podľa výskumov poprednej etnografky Drahomíry Stránskej, realizovaných na Považí v 20. rokoch 20. storočia vieme, že šatka tohto druhu sa v Zliechove a susednom Košeckom Rovnom rozšírila až začiatkom 20. storočia. Účelom tohto typu pokrývky hlavy bolo chrániť hrdlo a zátylok pred zimou, dažďom a vetrom. Ženy si v prípade nepohody skrížili cípy *fertušky* pod bradou, stiahli ich a zaviazali. V lete cípy prehodili dozadu a zviazali v tyle, aby neprekážali. Zásterku teda používali ako plachtičku, ktorá rovnaký účel plnila aj v iných oblastiach. Vtedy rozšírená a povinná zliechovská podvika, šatka iného tvaru, rozmerov, bohatšie vyšívaná a odlišne viazaná, neposkytovala dostatočnú ochranu pred nepriaznivým počasím.

Naša fertuška je zhotovená z dvoch kusov bieleho jemnejšieho plátna, dlhá 48, široká 162 cm. K hornej časti má prišitý 71 x 3 cm pásik plátna husto zdobený výšivkou tmavooranžovej, čiernej a žltej farby. V kompozícii sa opakuje ornamentálny prvok nazývaný *baraňie rožki* (špirálové ležaté S), vyšitý čiernou niťou. Čiernou niťou sú obšité aj okraje pásika resp. obalku – *závinku*. Pod ním je fertuška riasená; cez riasenie prechádza steh tmavooranžovou niťou. Na koncoch *závinku* sú prišité dve tkanice svetloružovej farby. Obtočili sa okolo hlavy a uviazali, aby šatka pevne držala.

Osobitú súčiastku na hlavách zliechovských žien zachytávajú aj diela výtvarných umelcov (Martin Benka – Žena zo Zliechova /okolo 1938/, Ferdiš Duša – Zliechovanka /cyklus Bílé Slovensko, 1953/, Ludvík Kuba – Slovenky zo Zliechova /1929/, Štefan Polkoráb – Zliechovanka /1935-1938/, Irena Slavinská-Schidlayová – Zliehovčanka /1959/, Joža Úprka – Zliehovjanka /okolo 1925/, Babí léto /1928/ - kde dobre vidno visiace i uviazané cípy fertušky a ďalšie). Dokumentovaná je taktiež početnými fotografiami. Fertuška sa v Zliechove a Košeckom Rovnom udržala až do 60. rokov 20. storočia, keď ju ešte sporadicky nosili staré ženy.

TEXT: Mgr. Martin Malo

GRAFIKA: Mgr. Janka Chudovská
©Vlastivedné múzeum v Považskej Bystrici